

Iuliu-Marius Morariu

AUTONOMIA, AUTOCEFALIA ȘI PATRIARHATUL – NOȚIUNI CHEIE ÎN ÎNȚELEGEREA UNUI CENTENAR

The author is a Professor of Theology at the Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România; Academy of Romanian Scientists, New York Branch Cultural, Theological and Formation Centre „Saint Maximus the Confessor” of the Romanian Orthodox Diocese in Canada, Montreal Pretoria University, South Africa; e-mail: iuliu.morariu@ubbcluj.ro; <https://orcid.org/0000-0002-6782-2346>

Abstract: *Autonomy, autocephaly and Patriarchate – key notions in understanding a centenary*

In light of the centenary celebration of the Romanian Patriarchate, this study considers it essential to highlight the key concepts necessary for understanding the complexity of this institutional development and its role. Accordingly, the present research defines the notions of autonomy, autocephaly, the Patriarchate, and the Patriarch, examining their historical significance, functions, and evolving dynamics over time. Drawing on canonical sources as well as relevant secondary literature, the study approaches these topics through historical, cultural, and political perspectives, while also interpreting them as expressions of Byzantine heritage and as integral to contemporary understandings of Orthodoxy and its role in the modern world. A central focus is placed on the interrelationship among these concepts, understood as stages in the gradual evolution of a Church shaped by social, ethnic, and territorial realities, as well as by the spiritual maturity of its leaders.

Keywords: *Autocephaly, Autonomy, Patriarchate, Byzantine Empire, Religious Studies, Canon Law, Conciliarity, Ecclesiology*

Introducere

În procesul de înțelegere al multiplelor valențe ale centenarului Patriarhiei Române, definirea unor termeni cheie joacă un rol esențial. Astfel,

deși s-a scris în decursul vremurilor destul de mult despre semnificația ideii de Patriarhie și a aspectelor care o definesc, în rândurile următoare ne vom opri asupra ei și a noțiunilor de autonomie și autocefalie. Pe baza informațiilor descoperite, a anumitor prevederi canonice aflate în strânsă legătură cu ele, dar și a literaturii mai recente¹, vom încerca să arătăm care a fost evoluția istorică a celor trei termeni, oferind astfel cititorului o panoramă mai largă cu privire la conținutul și însemnătatea aspectelor care stau la baza ideii de Patriarhie română și a modului în care au influențat aceștia percepția cu privire la aceasta în context panortodox.

1. *Autonomia*

Termen a cărui însemnătate se găsește în strânsă legătură cu autocefalia, fiind inclus în el, autonomia a dobândit în decursul vremii semnificații multiple și în spațiul laic. Astfel, *Dicționarul Explicativ al Limbii române* ține să-i atribuie patru sensuri și câteva definiții subsumate acestora, după cum urmează:

„1. Condiție a indivizilor, colectivităților și instituțiilor care se bucură de o anumită independență în raport cu autoritatea exterioară sau centrală.

2. Drept al unor subdiviziuni teritoriale ale unui stat de a se administra sau guverna prin organe proprii.

Antonime: dependență

¹ În demersul nostru ne vom folosi de surse precum: Iustin Androne, *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, Editura Rediviva, Milano, 2025; Nicolae Dură, „Forme și stări de manifestare a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice”, în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987; Liviu, Stan. „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie.” *Mitropolia Olteniei*, 5-6 (1961): 283-314; Moraru, Alexandru. „Biserica Autocefală și Diaspora ei.” În *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, 150-161; Floca, Ioan N. *Drept canonic ortodox*, vol. 1. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990; Ciobotea, Ilie Dan. „Autocefalie bisericească. Unitate de credință și libertate religioasă.” În *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 274-278; Beck, Hans-Georg. *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*. Trad. Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira București, 2012; Hovorun, Cyril. *Scaffolds of the Church: Towards Poststructural Ecclesiology*, Cascade Books, Eugene, 2017.

2.1. Situație a celui care nu depinde de nimeni, care are deplină libertate în acțiunile sale.

Diferențiere: filozofie

Faptul de a se supune legilor, normelor proprii, de a dispune liber de propria voință.

2.2. Autoconducere.

sinonime: autoconducere

3. Distanță maximă până la care se poate deplasa un avion, o navă, un vehicul, fără a avea nevoie să se aprovizioneze cu combustibil.

3.1. Autonomie financiară = situația unui serviciu cu gestiune financiară independentă de aceea a organului care l-a creat și care îl controlează.

3.2. Autonomia artei = diferențierea artei și a valorilor ei de celelalte forme ale conștiinței sociale și de valorile corespunzătoare acestora.

4. Calitate a unui cuvânt de a avea un sens lexical deplin”².

Toate aceste semnificații, laicizate între timp, își au originea în spațiul teologic³. Aici, ele fac cu precădere obiectul dreptului canonic, însă pot constitui subiecte de analiză pentru domenii precum cel doctrinar, cel istoric, ori chiar cel liturgic. Despre actualitatea sensurilor termenului vine să vorbească, între altele, faptul că s-a găsit pe masa de discuții a Sinodului Pan-Ortodox din Creta, din anul 2016.⁴ Autonomia precede în mod apodictic autocefalia unei structuri ecleziale, fiind conferită de către o Biserică ce se găsește la rândul ei în postura de a fi autocefală. Conferirea ei cade, după cum remarcă patrologii, în sarcina Sinodului unei astfel de structuri, ea nefiind rodul deciziei unilaterale a conducătorului ei⁵. În spațiul românesc, ea a constituit un subiect dezbătut uneori în contextul în care, în spații precum Transilvania, românii se găseau sub stăpânire străină⁶. În același

² Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționar Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, s. v. „autonomie”.

³ Cf. <https://www.holycouncil.org/autonomy>, accesat 17. 10. 2025.

⁴ Pentru o analiză a acestui aspect, a se vedea și: https://www.apostolia.eu/articol_2096/autonomia-bisericeasca-din-perspectiva-clarificarilor-aduse-de-documentul-sfantului-si-marelui-sinod.html, accesat 17. 10. 2025.

⁵ Liviu, Stan. *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, 311.

⁶ Pentru detalii, vezi: Bălan, Nicolae. *Chestiunea bisericească din România și autonomia bisericii noastre*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1910; Brusanowski, Paul Lucian. *Autonomia și constituționalismul în dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925)*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020.

timp, ea a fost privită în decursul istoriei atât din perspectiva dependenței structurii eclesiastice autohtone în raport cu Patriarhia Constantinopolului, sau cu cea de la Karlovitz, în Transilvania, cât și în relație cu statul⁷.

2. *Autocefalia – un termen cu puternic ecou în spațiul eclesiastic*

Dacă aceasta este semnificația autonomiei, să vedem acum ce înseamnă autocefalia. Termen de sorginte grecească (la baza lui se găsesc cuvintele: „autos”, care înseamnă „de sine” și „kefalos”, ce înseamnă cap⁸ ea vine să vorbească deopotrivă despre chestiuni administrative, cu relevanță canonică, ori liturgice. Spre deosebire de conceptul anterior, acestuia *Dicționarul Explicativ* pomenit îi recunoaște semnificația exclusiv bisericească, definindu-l drept: „conducere de sine stătătoare a unei Biserici ortodoxe naționale” și conferindu-i drept sinonime noțiuni precum „independență”, sau „neatârănare”⁹. Legată de organizarea administrativă a Bisericii pe principii

⁷ Astfel, după cum remarcă Paul Brusanowski: „În Biserica din Vechea Românie a existat o dependență sau o subordonare aproape totală față de stat, ceea ce a avut ca urmare faptul că viața bisericească, asemenea celei politice, a fost într-o permanentă instabilitate și frământare. Factorul politic a deținut un rol decisiv în alegerea ierarhilor, prin senatorii și deputații ortodocși din Parlamentul țării. În același timp, în conducerea eparhiilor a existat un absolutism ierarhic excesiv. În Bucovina, unită cu România la 15/28 noiembrie 1918, conducerea Bisericii s-a aflat în mâna aparatului de stat austriac, împăratul de la Viena revendicându-și titlul de patron al Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Împăratul Iosif II a creat „Fondul Bisericesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina”, administrat de organele de stat. Prin acesta, clerul bucovinean a ajuns la o situație materială prosperă (asemenea celui din țările apusene). În Basarabia, ocupată de Rusia Țaristă în 1812, unită cu România la 27 martie/9 aprilie 1918, Biserica românească trăia după tipare tipic rusești, moștenire a absolutismului Țarist, în care preoșimea, bogat înzestrată material, se dezvoltase ca „tagmă închisă”, înstrăinată de poporul credincios. Singură Biserica Ortodoxă din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș a avut o organizare corespunzătoare, cuprinsă în Statutul Organic al mitropolitului Andrei Șaguna, ale cărui principii de bază au fost: autonomia (inclusiv față de stat, ceea ce o apărea de orice amestec sau aservire din partea conducerii politice), constituționalismul și sinodalitatea sau colaborarea dintre clerici în proporție de 1/3) și mireni (în proporție de 2/3) la conducerea treburilor bisericești”. *Ibidem*, 9-10.

⁸ Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 19. Cf. Liviu, Stan. *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, 283.

⁹ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționar Explicativ al Limbii Române (DEX)*, s. v. „autocefalie”.

teritoriale și etnice¹⁰, ea a apărut pentru prima dată în debaterile teologice în secolul al șaselea, dacă ar fi să îi dăm crezare părintelui Nicolae Dură.¹¹ După cum am menționat deja, este precedată de autonomie. În fapt, există un proces crescător al maturizării unei Biserici locale înspre autonomie și apoi autocefalie. Acesta presupune între altele, faptul că Biserica autocefală îi conferă dreptul de autonomie printr-o hotărâre sinodală. Spre a-și crea un sinod al său, ea trebuie să aibă doi sau trei episcopi¹².

3. *Privilegiile ale autocefaliei*

Desigur, dincolo de recunoașterea unui statut și al unui grad de maturitate al comunității care devine autocefală, acest fapt aduce cu sine și o serie de privilegii. Canoniștii și istoricii bisericești s-au ocupat, în decursul timpului de trecerea lor în revistă și de evidențierea relevanței lor practice¹³. Acestea sunt: sfințirea Sfântului și Marelui Mir (realizată în Joia Mare de către toți ierarhii unei Biserici autocefale)¹⁴, alegerea și confirmarea ierarhilor Bisericii autonome subordonați ei, judecarea lor în cazul

¹⁰ Pentru detalii cu privire la istoricul problematicei, vezi: Hovorun, Cyril. *Scaffolds of the Church: Towards Poststructural Ecclesiology*; Kaldellis, Anthony. *The Byzantine Republic: People and power of the New Rome*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2015.

¹¹ „Trebuie precizat că denumirea de „autocefalie” apare pentru prima dată în secolul al VI-lea, în lucrarea lui Teodor Lectorul și implica situația Mitropoliei Ciprului, ai cărei locuitori nu doreau să fie incluși sub jurisdicția Antiohiei. Abia în veacul al XII-lea, Nil Doxapratres fixează în scris noțiunea și statutul canonic al principiului în sine”. Dură, Nicolae. *Forme și stări de manifestare a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, 285. Cf. Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 19.

¹² Liviu, Stan. *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, 311.

¹³ Pentru detalii cu privire la modul în care au fost ele implementate în context românesc, a se vedea și: ***. *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe a României*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1885; Pârvu, Constantin. „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.” *Studii Teologice*, nr. 9-10 (1954): 511-529; Manda, Emil Alin. *Autocefalia și ridicarea la rangul de patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Revers, Craiova, 2015.

¹⁴ Pentru detalii cu privire la acesta, vezi: Daniel, Patriarhul. *Sfântul și Marele Mir: înțelesul și folosul lui*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2019; Radu, Ciprian-Alexandru. *Analiza farmacognostică în viziunea ortodoxă a produselor vegetale din Sfântul și Marele Mir*, Editura Universitară, București, 2017; Răducan, Dumitru. *Ce trebuie să știm despre Sfântul și Marele Mir – date istorice și tehnice privind prepararea și sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.

unor abateri, comuniunea cu aceștia (manifestată, între altele, în cazul lor, prin pomenirea Întâistătătorul Bisericii autocefale), realizarea unui statut, menit a reglementa buna funcționare a structurii, trimiterea de circulare și pastorale, dar și păstrarea de legături cu celelalte Biserici autocefale. Bisericile autonome vor stabili legături cu cele autocefale prin prisma celei autocefale de care aparțin¹⁵. De asemenea, Biserica autocefală este datorare să se îngrijească de diaspora din subordinea ei¹⁶ și trimite reprezentanți la sinoadele celei autonome¹⁷.

Specialiștii s-au ocupat de asemenea de evidențierea a cinci dimensiuni care definesc, pe bază canonică, principiul autocefaliei. Acestea sunt: cea ierarhică, cea sinodal-colegială, cea etnică, cea teritorială și cea a autonomiei¹⁸. Ele sunt, așa cum se poate vedea, legate între ele. Ierarhia asigură buna funcționare a instituției, însă funcționează într-un context sinodal-colegial în care păstoria e legată și de aspecte precum teritoriul sau

¹⁵ Moraru, Alexandru. *Biserica Autocefală și Diaspora ei*, 150-153. Cf. Bogolepov, Aleander A. *Toward an American Orthodox Church: The Establishment of an Autocephalous Church*, Morehouse-Barow Company, New York, 1963; Bogolepov, Aleander A. *Russian Autocephaly and Orthodoxy in America: An Appraisal with decisions and Formal Opinions*, The Orthodox Observer Press, New York, 1972.

¹⁶ Cu privire la acest aspect, un teolog contemporan subliniază faptul că:

„O altă libertate pe care o oferă Autocefalia este posibilitatea de a înființa noi scaune episcopale. Biserica trebuie să acționeze din aproape în aproape pentru a putea veni real și eficient în întâmpinarea nevoilor pastoral-misionare ale credincioșilor ei. Concret, Biserica noastră s-a folosit de acest drept foarte mult după căderea regimului comunist înființând noi eparhii atât în țară dar și în afara țării acolo unde se află comunități de români ortodocși. Pentru românii din afara granițelor conducerea Bisericii la nivel național are și o însemnătate etnică puternică, Biserica în acest caz manifestându-și rolul de a menține unitatea națională”. Crișan, Alexandru Marius. „Autocefalia: înțelesuri și urmări duhovnicești.” *Buletinul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria*, nr. 8 (2010): 2.

¹⁷ Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 28. Cf. Păcurariu, Mircea. „Aspecte din istoria vieții bisericești a românilor din Statele Unite și Canada.” În *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, 301-331; Schmemmann, Alexander. „Episcopatus Unus Est.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1960): 26-29; Idem, „Problems of Orthodoxy in America, the canonical problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 2 (1964): 67-84; Idem, „Problems of Orthodoxy in America, the liturgical problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1964): 164-185; Idem, „Problems of Orthodoxy in America, the spiritual problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1965): 171-193, pentru o perspectivă cu privire la înțelegerea și implementarea acestui aspect în spațiul American.

¹⁸ Floca, Ioan N. *Drept canonic ortodox*, vol. 1, 536.

etnia, ori autonomia. Un alt aspect important, ce nu trebuie cu niciun chip neglijat, este comuniunea la nivel panortodox. Căci, după cum ținea să arate Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, Bisericile Ortodoxe s-au caracterizat, între altele, prin păstrarea legăturii între ele¹⁹. Această legătură este altminteri cea care limitează autocefalia, căci unitatea Bisericească trebuie cu orice chip păstrată. În rest, o Biserică autocefală are dreptul de a exercita în totalitate puterea eclezială²⁰.

Desigur atunci când se vorbește despre autocefalie și obținerea ei, trebuie să se țină cont și de anumite cerințe. Acestea sunt: maturitatea administrativă a Bisericii care o solicită, statornicia în credință, existența a cel puțin trei sau patru ierarhi în cadrul structurii respective (faptul fiind necesar în vederea constituirii unui sinod) și dorința reală, exprimată în mod formal atât de către credincioși, cât și de către ierarhie, către Biserica mamă din care face parte respectiva Biserică autonomă²¹. Odată obținut acest statut, noua Biserică are obligația de a trimite scrisori tuturor celorlalte Biserici autocefale, în care să se prezinte și să solicite intrarea în comuniune cu acestea²². La rândul lor, aceste Biserici au obligația de a răspunde acestor documente. Interesant este faptul că, în anumite situații canoniștii vorbesc atât despre obligația noii Biserici de a trimite scrisori, cât și despre cea a celei care conferă acest statut. Desigur, pe lângă acest lucru, Biserica ce acordă autocefalia are obligația de a emite un Tomos. Cel care emite acest document sinodal este totuși Întâistătătorul ei. În situații cu totul și cu totul excepționale, cel care asigură locotenența conducerii poate semna un astfel de document. În centrul acestuia, pe lângă certificarea statutului pomenit trebuie să se găsească, apodictic, argumente bazate pe cele prezentate mai sus, cu privire la motivația acordării acestei calități²³.

În condițiile în care Biserica Mamă ar refuza acordarea autocefaliei, deși sunt întrunite toate condițiile, toate celelalte Biserici autocefale au dreptul de a interveni pentru acordarea ei²⁴. Actul nu este unul întru totul unilateral nici în ceea ce privește Patriarhia Ecumenică, aceasta având obli-

¹⁹ Ciobotea, Ilie Dan. *Autocefalie bisericească. Unitate de credință și libertate religioasă*, 274.

²⁰ Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 38-40.

²¹ *Ibidem*, p. 37.

²² Milaș, Nicodim. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea II, 17.

²³ *Ibidem*, 390-391. Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 37.

²⁴ *Ibidem*, 37-38.

gația, conform specialiștilor, de a solicita avizul celorlalte biserici cu același statut atunci când dorește să confere această calitate²⁵

4. *Patriarhia*

După ce, în rândurile anterioare, am încercat să reliefăm raportul de continuitate existent între autonomie și autocefalie, ne vom referii aici la titulatura care definește, în cele mai multe situații, o Biserică autocefală: aceea de Patriarhie.

Precursorii instituției cu acest nume vor fi mitropoliile și exarhatele. Termenul, de origine imperială, va fi uneori dublat și de titulaturi precum cea de *catolicos*. El poate fi regăsit în titulatura Întâistătătorului Bisericii din Georgia și Armenia. În cadrul celei din urmă Bisericii, este atribuit doar celui mai mare dintre Patriarhi, structura având în componență alți trei patriarhi simpli²⁶. Deși titulatura este atestată în documentele Sinodului al IV-lea ecumenic (451), instituția Patriarhiei capătă o dimensiune juridică clar delimitată abia în veacul următor. Astfel, după cum țin să arate istoricii bisericești, Novela 123 a lui Justinian (527-265) este cea care reglementează cele privitoare la ideea de patriarhat, compusă la vremea respectivă din 5 scaune²⁷, respectiv: Roma, Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim²⁸, fapt care va face ca în istorie să supraviețuiască denumirea de Pentarhie pentru această structură²⁹. Demnitatea propriu-zisă, cu toate privilegiile ei va fi întâlnită însă frecvent abia în secolul al VII-lea, fiind menționată în canoanele 2, 7 și 36 ale sinodului Trulan sau Quinisext, desfășurat la Constantinopol între 691-692, când Sinoadele Patriarhale vor beneficia și ele de calitatea recunoscută de structuri de conducere³⁰. Desigur, după

²⁵ *Ibidem*, 38.

²⁶ *Ibidem*, 59.

²⁷ Beck, Hans-Georg. *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*, 97.

²⁸ Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 49.

²⁹ Pentru detalii, vezi: Mălinaș, Ioan Marin. *Pentarhia*, vol. 1, *Partea a 3-a - Privitor la Instituția Canonică a Pentarhiei Patriarhilor*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014; Mălinaș, Ioan Marin. *Pentarhia*, Vol. 2 - *Partea 1: Biserica Catholică Ortodoxă și Patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea: între moștenirea Chalcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul Quinisext 691-692*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014; Mălinaș, Ioan Marin. *Pentarhia*, Vol. 1 - *Dipticon sau Cronologie Patriarhală și Imperială*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

³⁰ Milaș, Nicodim. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea II, 327-328; Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 49.

căderea Constantinopolului sub turci, a scăzut dramatic și importanța Patriarhatelor pomenite în planul vieții religioase și culturale³¹. Evul Mediu a cunoscut însă patriarhate precum Ohrida³² sau Târnovo³³, iar vremuri mai recente au dus, începând cu secolul al XVI-lea (când s-a înființat Patriarhia Moscovei), la înființarea unor structuri noi, bazate, între altele, pe criteriul etnic.

Au existat în decursul istoriei discuții cu privire la legitimitatea Patriarhiilor înființate în cel de-al doilea mileniu. Anumite voci au afirmat chiar că, lipsa de certificare într-un cadru ecumenic, care a definit apariția și consolidarea structurilor patriarhale vechi ar face ca acestea să nu aibă același rang cu cele din Pentarhie. Totuși, precum țin să sublinieze specialiștii, consensul Bisericilor autocefale de pretutindeni, manifestat prin comunele la momentul declarării autocefaliei, a suplinat manifestarea în cadrul unui sinod ecumenic, în contextul imposibilității ținerii lui³⁴.

4. 1. Patriarhul și drepturile lui

După cum era de așteptat, o structură patriarhală, e condusă de un sinod. În același timp, acesta este prezidat de către un Patriarh, care, la rândul lui, are mai multe privilegii și drepturi. Acestea sunt: onorifice și liturgice (precum titulatura, sau locul în diptice), dreptul de a convoca, prezida și închide lucrările sinodului, obligația de a veghea la respectarea rânduielilor privitoare la alegeri, dreptul de a primi plângeri împotriva ierarhilor și

³¹ Astfel, de exemplu, în 1925, un teolog român realiza o radiografie a rolului lor, evidențiind faptul că importanța acestora a scăzut mult, din motive ce țin cu precădere de vitregiile istorice, context în care considera firească înlocuirea lor în plan religios și spiritual cu cele noi: „Cele patru patriarhii ortodoxe ale Bisericii Răsăritului azi nu mai au însemnătatea pe care ar trebui s-o aibă Destinul istoriei a făcut ca splendoarea lor de altă dată să fie eclipsată de puteri politice păgâne. Unele din aceste patriarhii abia au câteva biserici, iar trei din patru nici nu-și mai au vechile reședințe.

Atunci e natural ca anemiatelor patriarhii ecumenice să li se substituie azi, ca puteri militante eclesiastice ale ortodoxismului, patriarhiile naționale”. Crăciun, Ioachim. „Patriarhiile vecine și patriarhia românească.” *Societatea de mâine*, 2 (1925): 199.

³² Pentru detalii, vezi și: Mălinaș, Ioan Marin. *Pentarhia. Vol. 2 – Partea 5 – Tronul ecumenic, Ohrida și Biserica Românească, până în anul 1453: documente Patriarhale și Imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

³³ Pentru detalii, vezi: Norocel, Epifania. „Patriarhia Bulgară de Târnovo între anii 1235-1393.” *Studii Teologice*, nr. 3-4 (1966): 146-159.

³⁴ Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, 60.

recursuri la sinoadele mitropolitane, dreptul de a reprezenta Patriarhia pe care o conduce în context pan-ortodox și nu numai, și dreptul la devoluțiune, manifestat prin posibilitatea de a interveni în eparhiile subordonate atunci când acolo se constată nereguli³⁵. Desigur, un aspect despre care se vorbește mai puțin astăzi este și dreptul de a înființa stavropighii, adică mănăstiri subordonate direct Patriarhului, pe teritoriilor episcopilor sufragane lui³⁶.

Concluzii

Înțelegerea unui proces complex, precum recunoașterea autocefaliei și a statutului de Patriarhie, ori alegerea Patriarhului unei Biserici Ortodoxe e legată, precum am încercat să arătăm și noi aici, de noțiuni cheie precum: autonomie, autocefalia, Patriarhie, sau Patriarh. Ele vin să vorbească atât despre dinamica și maturizarea unei instituții, cât și despre relațiile inter-confesionale la nivel pan-ortodox sau intercreștin și importanța lor. Dincolo de drepturi, privilegii, criterii teritoriale, etnice, ori alte aspecte similare, ele oferă totuși o prețioasă mărturie cu privire la moștenirea bizantină în cult, sau la modul în care anumiți termeni au fost confiscați în decursul istoriei de către societatea secularizată.

Anexe

A. Biserici Autocefale

1. Patriarhia Constantinopolului
2. Patriarhia Alexandriei
3. Patriarhia Antiohiei
4. Patriarhia Ierusalimului
5. Patriarhia Moscovei și a toată Rusia
6. Patriarhia Sârbă
7. Patriarhia Română
8. Patriarhia Bulgariei

³⁵ *Ibidem*, p. 51.

³⁶ Pentru detalii, vezi și: Morariu, Iuliu-Marius. „Privilegiul stavropihial și implicațiile lui canonice în Biserica Ortodoxă.” *Tabor*, nr. 6 (2014): 40-46.

9. Patriarhia Georgiei
10. Biserica Ciprului
11. Biserica Greciei
12. Biserica Poloniei
13. Biserica Albaniei
14. Biserica Cehiei și Slovaciei
15. Arhiepiscopia Ucrainei
16. Arhiepiscopia Ohridei
17. Biserica Ortodoxă din America (declarată autocefală în 1972 de către Rusia, oficial recunoscută ca autocefală doar de Moscova, Georgia, Polonia, Cehia și Slovacia, considerată doar autonomă de către restul Bisericilor; întâi-stătătorul ei are titlul de Mitropolit Primat).

B. Biserici Autonome

1. I. Sub jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului:

2. Biserica Finlandei
3. Biserica Estoniei† (Autonomie recunoscută de către Constantinopol, dar nu de către Moscova)

II. Sub jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului:

1. Biserica Muntelui Sinai

III. Sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei:

1. Biserica Letoniei
2. Biserica Ucrainei† (Autonomie recunoscută de către Moscova, dar nu de către Constantinopol)
3. Biserica Japoniei† (Autonomie recunoscută de către Moscova, dar nu de către Constantinopol)
4. Mitropolia Moldovei

IV. Sub jurisdicția Patriarhiei Române:

1. Mitropolia Basarabiei† (Autonomie recunoscută de către București, dar nu de către Moscova)

Bibliografie

***, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe a României*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1885.

Androne, Iustin. *Biserica Ortodoxă Română între Autocefalie și Patriarhat*, Editura Rediviva, Milano, 2025.

Bălan, Nicolae. *Chestiunea bisericească din România și autonomia bisericii noastre*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1910.

Beck, Hans-Georg. *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*. Trad. Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira București, 2012.

Bogolepov, Aleander A. *Toward an American Orthodox Church: The Establishment of an Autocephalous Church*, Morehouse-Barow Company, New York, 1963.

Bogolepov, Aleander A. *Russian Autocephaly and Orthodoxy in America: An Appraisal with decisions and Formal Opinions*, The Orthodox Observer Press, New York, 1972.

Brusanowski, Paul Lucian. *Autonomia și constituționalismul în dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925)*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020.

Ciobotea, Ilie Dan. „Autocefalie bisericească. Unitate de credință și libertate religioasă.” În *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 274-278.

Crăciun, Ioachim. „Patriarhiile vecine și patriarhia românească.” *Societatea de mâine*, 2 (1925): 199-206.

Crișan, Alexandru Marius. „Autocefalia: înțelesuri și urmări duhovnicești.” *Buletinul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria*, nr. 8 (2010): 2-10.

Daniel, Patriarhul. *Sfântul și Marele Mir: înțelesul și folosul lui*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2019.

Dură, Nicolae. „Forme și stări de manifestare a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice”, în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Floca, Ioan N. *Drept canonic ortodox*, vol. 1. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.

Hovorun, Cyril. *Scaffolds of the Church: Towards Poststructural Ecclesiology*, Cascade Books, Eugene, 2017.

Kaldellis, Anthony. *The Byzantine Republic: People and power of the New Rome*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2015.

Liviu, Stan. „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie.” *Mitropolia Olteniei*, 5-6 (1961): 283-314.

Mălinaș, Ioan Marin. *Pentariahia*, vol. 1, Partea a 3-a - Privitor la Instituția Canonică a Pentarhiei Patriarhilor. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

Mălinaș, Ioan Marin. *Pentariahia, Vol. 2 - Partea 1: Biserica Catholică Ortodoxă și Patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea: între moștenirea Chalcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul Quinisext 691-692*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

Mălinaș, Ioan Marin. *Pentariahia, Vol. 1 – Dipticon sau Cronologie Patriarhală și Imperială*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

Mălinaș, Ioan Marin. *Pentariahia. Vol. 2 – Partea 5 – Tronul ecumenic, Ohrida și Biserica Românească, până în anul 1453: documente Patriarhale și Imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

Moraru, Alexandru. „Biserica Autocefală și Diaspora ei.” În *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, 150-161.

Manda, Emil Alin. *Autocefalia și ridicarea la rangul de patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Revers, Craiova, 2015.

Morariu, Iuliu-Marius. „Privilegiul stavropihial și implicațiile lui canonice în Biserica Ortodoxă.” *Tabor*, nr. 6 (2014): 40-46.

Norocel, Epifania. „Patriarhia Bulgară de Târnovo între anii 1235-1393.” *Studii Teologice*, nr. 3-4 (1966): 146-159.

Păcurariu, Mircea. „Aspecte din istoria vieții bisericești a românilor din Statele Unite și Canada.” În *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, 301-331.

Pârveu, Constantin. „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.” *Studii Teologice*, nr. 9-10 (1954): 511-529.

Radu, Ciprian-Alexandru. *Analiza farmacognostică în viziunea ortodoxă a produselor vegetale din Sfântul și Marele Mir*, Editura Universitară, București, 2017.

Răducan, Dumitru. *Ce trebuie să știm despre Sfântul și Marele Mir – date istorice și tehnice privind prepararea și sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.

Schmemann, Alexander. „Episcopatus Unus Est.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1960): 26-29.

Schmemann, Alexander. „Problems of Orthodoxy in America, the canonical problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 2 (1964): 67-84.

Schmemann, Alexander. „Problems of Orthodoxy in America, the liturgical problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1964): 164-185.

Schmemann, Alexander. „Problems of Orthodoxy in America, the spiritual problem.” *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, nr. 4 (1965): 171-193.